

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF SINGLE-PARENT FAMILIES

Cristiana Bălan, Assist. Prof. PhD, „Spiru Haret” University of Bucharest

Abstract: The profound changes in society have had an impact on the structure of the family and its functions, therefore, the term of family has become ambiguous and tends to cover the facts materially different from those characteristic of traditional society. There are new types of families that are intended to be alternative models of the classic family, such as: consensual couples, couples without children, single-parent families (maternal or paternal), mother-girls (single mothers), etc. The concept of "single parent family" has the merit of defining family through parental relationship which is secondary to the classical definitions of family and it is preferred to the term "broken home", "dismantled family," "incomplete family," "asymmetric family" –used in the Romanian literature, these terms express the idea of deforming the "family constellation". A recent phenomenon identified by studies is the one that occurs in ten to fifteen years after the divorce, which is defined as a sleeper effect: children of both sexes have relational problems, live feelings of anxiety and guilt, expect rejection attitudes from the partner and frequently break relations with the opposite sex. It can be concluded that the factors that differentiate the children of single-parents families from other children are: low income, inadequate guidance, frequent change of residence etc. The lack of community and parenting relations represents a loss of social capital, which is created and maintained by the relations of engagement and trust. When parents decide to separate, they destroy in fact the social capital that the child would have had, had they remained a couple.

Keywords: *consensual couple, asymmetric family, single mother, sleeper – effect, social capital.*

Aspecte psihologice ale familiilor monoparentale

Fenomen răspândit atât la nivel global cât și la nivel național, monoparentalitatea este din ce în ce mai des întâlnită. Astfel se remarcă o creștere a numărului de familii monoparentale, reprezentând 24% din familii la nivel mondial.

O creștere procentuală a fenomenului reprezintă un pericol pentru dezvoltarea normală a familiei și pentru societate. Studiile realizate în acest domeniu arată că persoanele cu risc crescut de a forma o familie monoparentală sunt persoanele de gen feminin, tinerele cu nivel scăzut de școlarizare și cele care provin din familii dezorganizate.

Obiectivul cercetării urmărește să argumenteze importanța faptului ca societatea să considere familia monoparentală drept o familie normală, o alternativă și nu un model nereușit al așa zisei familii clasice. Acest punct de vedere ar veni în sprijinul persoanelor care se confruntă cu această problemă, în special copiii care cresc în familii monoparentale.

„Este cunoscut faptul că apariția acestui tip de familie poate avea mai multe cauze: decesul, divorțul, dorința de separare a unuia din părinți, copiii veniți pe lume în afara căsătoriei, dorința unor femei în special de a avea un copil chiar dacă nu sunt căsătorite. Putem deduce că problemele de educație ale copiilor, soluțiile acestora vor fi diferite de la caz la caz”. mmmmm

Sărăcia, divorțul, abuzurile, agresivitatea manifestate asupra copiilor reprezintă incidente negative în dezvoltarea normală a copilului. Problema care apare este cea de echilibru prin care să se asigure copilului un mediu securizant favorabil dezvoltării sale

mmmmmm Ciuperca, Cristian. (2000). *Cuplul modern – între emancipare și disoluție*. (p. 35).

armonioase. Condițiile de viață din multe familii ale societății românești actuale sunt stresante pentru copii. Toate acestea conduc la agresivitate, izolare, pierderea noțiunii de sprijin din partea familiei și a încrederii în capacitatea acesteia de a-l proteja, apatie, neintegrare socială și compensare prin violență, delincvență și relaționare facilă cu persoane dubioase, abandon școlar și chiar părăsirea domiciliului.

Studiile psihosociologilorⁿⁿⁿⁿⁿ arată că fenomenul familiilor monoparentale nu este o cauză a înmulțirii problemelor de adaptare socială a acestor copii, așa cum se credea până acum. Există însă și unele probleme mai delicate de care trebuie să țină cont orice părinte care își asumă singur responsabilitatea creșterii unui copil.

Schimbările profunde din societate au avut un impact deosebit asupra structurii și funcțiilor familiei. Din această cauză, chiar și termenul de familie a devenit ambiguu, el tinde să acopere realități semnificativ diferite de cele caracteristice societății tradiționale.

Au apărut astfel, *noi tipuri de familie*^{ooooo} ce se doresc a fi modele alternative ale familiei clasice :

- cupluri consensuale
- cupluri fără descendenți
- familii monoparentale (materne sau paterne)
- persoane divorțate cu sau fără descendenți
- persoane văduve
- persoane celibatate
- mame-fete (mame celibatate)

Familia monoparentală desemnează grupul copil (copii) – părinte și este privită ca o alternativă la (și nu ca o deviație de la!) familia clasică. Deci monoparentalitatea devine normală pe măsură ce înregistrează o creștere a frecvenței și pe măsură ce devine o conduită familiară pentru membrii societăților actuale.

Conceptul "familie monoparentală" are meritul de a defini familia prin relația parentală care este secundară în definițiile clasice ale familiei, și este preferabil termenilor de "familie dezorganizată", "familie dezmembrată", "familie incompletă", "familie disimetrică" utilizați în literatura românească, acești termeni exprimând ideea de deformare a "constelației familiale".^{ppppp}

Societatea contemporană se confruntă cu o problemă nouă în ceea ce privește viața de familie, noile forme de constituire și de organizare a cuplurilor. Odată cu schimbările care s-au produs în plan economic, cultural și educațional, s-au diversificat și opțiunile populației în ceea ce privește aspectul formal și informal al relațiilor de cuplu.

În contemporaneitate familia reprezintă o existență controversată datorită problemelor fiecărui partener, ceea ce influențează traiul cuplului marital. În ziua de astăzi familia se află într-un mare impas – al dispariției ca instituție socială, ca „*celulă de bază a societății*”.

ⁿⁿⁿⁿⁿ Scutaru, Anca. (2006). *Familia monoparentală de la vulnerabilitate la autocontrol*. (p. 103)

^{ooooo} Marțian, Octavia, Oana. (2012). *Dinamica familiei monoparentale în societatea românească*(p. 73 – 77).

^{ppppp} Scutaru, Anca. (2006). *Familia monoparentală de la vulnerabilitate la autocontrol*.(p. 101).

Toate acestea se întâmplă ca urmare a mutațiilor survenite în societatea actuală - care au determinat nemulțumire, sărăcie, mizerie, boală și au împins oamenii spre gesturi necugetate, ce pun în pericol stabilitatea și unitatea familiei.

Factori determinanți în disfuncțiile familiale

Putem enumera o parte din factorii ce determina disfuncții familiale:

- violența domestică ;
- alcoolismul ;
- șomajul ;
- sărăcia ;
- factori interni (intrafamiliali) :
  - apariția conflictului de rol;
  - dezechilibrul stărilor afective, emoționale în relațiile interpersonale, al aspirațiilor și trebuințelor partenoriale;
  - diminuarea relațiilor de comunicare și intercomunicare, inclusiv a celor de comunicare sexuală.^{qqqq}

Ca urmare a influenței acestor factori, spațiul familial devine vulnerabil, fiind supus la agresiuni, violențe, tensiuni, conflicte; dacă încercarea de redresare a situațiilor create nu reușește, familia se află în pragul disoluției.

Din punct de vedere psihosocial existențial, familia este reprezentată ca un sistem relațional interpersonal realizat direct, cu un climat psihosocial propriu determinat de cultura și modelele comportamentale asimilate și practicate, de tandrețe, amabilități dar și de tensiuni , frustrări (în unele cazuri) cât și de structurile de mentalitate ale indivizilor – formând un micro univers integrat într-un univers social, economic, moral, psihosocial, sociologic și politic general, existențial.^{mm}

Deci, familia este văzută ca un sistem social, ca un grup uman constituit în raport cu unele determinări natural-sociale având însă o existență proprie. Într-o societate dinamică în care partenerii se află într-o continuă schimbare, familia este smulsă din locul ei de existență iar tranziția și noul se coalizează împotriva dragostei și a familiei.

Dacă în trecut familia monoparentală era privită cu rezerve, în prezent, specialiștii, și nu numai, afirmă că este preferabil ca tânărul să crească alături de un singur părinte decât într-o familie aparent unită și cuprinsă în permanență de certuri și dispute conjugale. Deși nu s-a ajuns la o concluzie categorică în ceea ce privește efectele familiei dezorganizate asupra copiilor, sunt imposibil de combătut unele dificultăți ce apar în astfel de situații.

Există păreri care susțin că familia clasică nu este atât de importantă pentru evoluția copilului. Este evident că este preferabil ca tânărul să crească alături de un singur părinte decât într-o familie bântuită de conflicte și violență care l-ar marca profund pentru tot restul vieții. De asemenea, chiar și după divorț, este recomandat ca cel mic să aibă parte în viața sa de prezența ambilor părinți, deși între cei doi nu se mai poate discuta despre împăcare. În acest mod, atât mama cât și tatăl vor putea să își asume obligațiile proprii și astfel copilul nu se va mai simți privat de afecțiunea, atenția și interesul lor.

^{qqqq} Vasile, Dumitru. (2004). *Criza familială și marginalizarea socială* (p. 117)

^{mm} Ștefan, Cristina. (2007). *Familia monoparentală. O abordare politică*.(p. 43).

În epoca modernă contemporană familia nu mai este o instituție fundamentală pentru supraviețuirea și reproducerea societății, această funcție fiind preluată de alte instituții și grupuri sociale; rolul social al familiei, funcțiile ei sociale, importanța ei pentru funcționarea societății se estompează continuu.^{sssss}

Căsătoria nu mai este debutul constituirii uniunii conjugale și prin aceasta debutul procreării. Tinerii încep să se separe de părinți din ce în ce mai devreme, locuind fie singuri, fie cu prietenii, fie în cuplu, astfel, procentul coabitării juvenile devine din ce în ce mai frecvent, încetând să fie o formă prealabilă a căsătoriei, ci tinzând către permanență. Uniunea partenerilor într-o altfel de coabitare este bazată, în marea majoritate a cazurilor pe afectivitate, dar pentru că sentimentele sunt fluide, aceste uniuni au tendința de a fi mai instabile decât o căsătorie oficială.

Nu toate familiile sunt orientate de aceleași valori și atitudini morale, diversitatea reiese din structura socială, apartenența socio-profesională, nivelul de instruire, mediul de rezidență (rural/urban), precum și de ideologia familială și tipul de interacțiune familială.

În ultimul timp, societățile în general, printre care și cea românească, se confruntă din ce în ce mai des cu un nou tip de familie, cea monoparentală. Statisticile oficiale arată că 23% din familiile din România sunt familii monoparentale, acestea apar tot mai frecvent în societate, fiind o consecință a modificării parametrilor socio- economici și de mediu, aceste modificări reprezentând una din cauzele posibile ale destigmatizării acestor familii.

Efecte psihosociale ale familiei monoparentale

Familia monoparentală poate să rezulte din diferite situații, cum ar fi: nașterea unui copil în urma unei experiențe sexuale care nu se concretizează într-o căsătorie, divorț, decesul unuia dintre parteneri, adopția unui copil de către o persoană singură. În societatea modernă, tot mai mulți adulți își cresc copiii singuri, fără a avea alături un partener (soț/soție), pe al cărui ajutor să se poată bizui. Se vorbește din ce în ce mai des despre eliminarea diferențelor dintre feminin și masculin însă este puțin probabil să se poată înlătura diferențele dintre rolul matern și cel patern.

- Divorțul, abandonul căminului de către unul dintre părinți, de cele mai multe ori tatăl, separarea propriu-zisă a părinților, adopția realizată de o persoană singură, decesul sau nașterea unui copil nelegitim sunt tot atâtea situații în care copilul este nevoit să se adapteze unui mediu familial restrâns. Creșterea și dezvoltarea copilului în cadrul unui astfel de mediu lasă de cele mai multe ori urme adânci în evoluția sa psihică iar absența unuia dintre părinți este resimțită la cote înalte în plan emoțional afectiv.
- Dacă în cazul familiei întregi responsabilitățile sunt împărțite între cei doi părinți și se completează, părintele singur este nevoit să își asume dublu rol încercând să substituie absența celuilalt, afectând astfel și îndeplinirea obligațiilor proprii.
- Conflictele ce vor apărea în familia monoparentală tind să imite vechile conflicte maritale. Copilul este presat să preia rolul celui absent dar, în același timp, poate fi pedepsit deoarece se comportă ca acesta.
- Părintele singur resimte adeseori sentimentul de neputință.

^{sssss} Vasile, Dumitru. (2004). *Criza familială și marginalizarea socială*, în: Badea, V., Mitrofan, L. *Dimensiuni ale excluderii sociale*. (p. 75).

- Cercetările au arătat ca acei copii care cresc într-un mediu dezorganizat întâmpină mult mai frecvent probleme în viața socială, educațională sau chiar la nivelul stării de sănătate.
- Lipsa unuia dintre părinți are influențe negative începând cu lipsa afectivității și ajungând până la afectarea socializării și integrarea în societate.
- Probabilitatea de a identifica abandon/eșec școlar sau chiar delincvența este mai mare în acest caz.
- Tinerii crescuți cu un singur părinte au șanse mai mari să construiască la rândul lor o familie asemănătoare celei în care ei s-au dezvoltat.
- Copiii care asistă la despărțirea părinților sunt marcați de numeroase probleme psihologice și relaționale. Modul în care sunt afectați diferă în funcție de vârstă, sex, mediul familial anterior rupturii, relaționarea cu fiecare părinte și cu frații, prezența sau lipsa suportului emoțional.

Cel mai mult sunt afectați copiii care trec prin această experiență la vârste fragede, sub șase ani. Ei tind să devină mai dependenți, mai neascultători, mai agresivi, mai instabili emoțional decât cei care se dezvoltă într-un mediu familial complet. Întreaga lor dezvoltare este bulversată. Dacă ruptura familială survine în jurul vârstei de șase – opt ani, iese la iveală o mare tristețe, frustrare, confuzie, anxietate, căutarea contactului cu părintele absent. Băieții sunt cei mai vulnerabili în această perioadă, la ei întâlnindu-se eșec școlar și dificultăți de integrare școlară. Pe timp ce trece, despărțirea părinților este privită cu din ce în ce mai multă înțelegere, însă experiența lasă urme adânci: sentiment de amenințare, neliniște, decepție, indignare morală, dispreț, rușine.

La zece – cincisprezece ani după divorț se resimte un *sleepers effect*: copiii de ambele sexe au probleme relaționale, trăiesc sentimente de anxietate și vinovăție, așteaptă atitudini de respingere din partea partenerului și rup frecvent relațiile cu persoanele de sex opus.

Alte cercetări^{tttt} arată ca efectele creșterii cu un singur părinte sunt relative. Nu toată lumea face față în aceeași manieră situației. Resursele materiale și culturale de care dispune părintele singur, modul în care sunt mobilizate aceste resurse, este diferit în fiecare caz. Legătura dintre eșecul școlar al copiilor și monoparentalitate este dependentă și de situația economică a familiei și de nivelul cultural. Cei mai afectați sunt copiii ai căror părinți se separă într-o atmosferă puternic conflictuală.

În concluzie, nu monoparentalitatea în sine trebuie pusă în discuție, ci situația socială particulară a familiilor respective. Există și cazuri cu adevărat tragice, când copiii sunt respinși de ambii părinți, se mută de la un părinte la altul, apoi la bunici sau diverse alte rude, peste tot aud numai reproșuri, ca și cum ar fi vinovați de propria existență.

În cadrul familiei monoparentale, oricare ar fi părintele singur (mama sau tatăl), acesta va trebui să se adapteze unui anumit stil de viață ce comportă mai multe solicitări și un alt mod de interacțiune în vederea reacomodării și re consolidării familiei atât în plan intrafamiliar cât și social.

^{tttt} Vasile, Dumitru. (2004). *Criza familială și marginalizarea socială*. (p. 123).

Disfuncții ale familiilor monoparentale

Famiiliile monoparentale antrenează un sistem specific de acțiune și comunicare, bazat pe anumite priorități, practici și valori. În cadrul lor se produc perturbări de rol, anumite funcții se pot diminua sau dimpotrivă, are loc o potențare a acestora. Apar de asemenea și dificultăți de ordin material prin insuficiența veniturilor ce se repercutează asupra satisfacerii în mai mică măsură a unor nevoi.

Perturbări apar și în plan biologic prin confruntarea cu probleme legate de sexualitate. În plan afectiv, consecințele pot fi, uneori de-a dreptul dramatice atât pentru părinte, care se simte frustrat de dragostea împărtășită cu partenerul, cât și pentru copilul ce nu mai poate beneficia de suportul emoțional al părintelui absent.

Disfuncționalități apar și în sfera comunicării și a sociabilității, în urma complexelor de inferioritate pe care copiii din familiile monoparentale le resimt în comparație cu alți copii care provin din familii bine structurate, având de suferit mai târziu chiar în ceea ce privește inserția lor socială.

În plan educațional apar uneori curențe deoarece părintele singur este prea ocupat și nu mai are timp suficient pentru comunicare și control al copilului. Acesta poate adera la diferite anturaje nepotrivite unde se produce identificarea copilului cu modele negative în absența unui model parental ferm.

Caracterul ființei umane se formează pe parcursul vieții, nu este un dar, de aceea este bine de știut că atunci când într-o familie lipsește un partener, pentru a suplini absența acestuia, părintele ar putea alege pentru copilul său un model pozitiv de referință, iar prin observație, interacțiune și învățare, copilul s-ar putea modela prin internalizarea și reproducerea comportamentelor acceptate și valorizate de societate.

Separarea părinților poate avea asupra copiilor diferite **efecte**^{uuuuu}, dintre care amintim:

- Sunt cazuri în care copilul își asumă “*rolul de protejat*”, dar poate în același timp să își piardă acest rol, devenind partener, confident și chiar susținător moral al părintelui, copilul asumându-și, astfel, responsabilități complexe specific adulților.
- Un alt aspect este cel de ordin material, copilul ajungând să fie privat de afecțiunea părintelui, deoarece acesta tinde să petreacă mai mult timp la locul de muncă pentru a compensa venitul financiar al familiei.

Însă această afecțiune limitată de responsabilitățile suplimentare, poate fi înlocuită cu atenția, grija și interesul bunicii, fraților, prietenilor apropiați, profesorilor,, toți aceștia constituind factori protectivi.

Cuplurile divorțate integrează copiii în două familii, fiecare având concepții diferite și stiluri de viață uneori opuse. Divorțul unui părinte și căsătoria cu un alt partener este un fenomen tot mai întâlnit în societatea noastră și afectează dezvoltarea emoțională a copilului.

Studiile^{vvvv} unor specialiști arată că unii copii suferă în urma acestor evenimente și se adaptează destul de greu împrejurărilor. Mulți dintre ei se interiorizează și refuză orice tip de comunicare. În fața despărțirii copiii reacționează diferit, în funcție de sex, vârstă, calitatea relațiilor din familie, temperament. Reacțiile lor pot fi de agresivitate, ură, tristețe, frustrare,

^{uuuuu} Ciuperca, Cristian. (2000). *Cuplul modern – între emancipare și disoluție*.(p. 117).

^{vvvv} Scutaru, Anca. (2006). *Familia monoparentală de la vulnerabilitate la autocontrol*.(p. 223).

confuzie, anxietate, rușine, revoltă față de părintele pe care îl consideră vinovat. Cel mai mult suferă copiii de vârstă mică pentru că ei nu pot înțelege ce se întâmplă și consideră că sunt pedepsiți, dezavantajați, că li se ia ceva cu forța.

O serie de cercetări complexe au pus în evidență faptul că, din acest punct de vedere, copiii rămân copii cel puțin până când ajung la maturitate și își întemeiază propria familie. Cu alte cuvinte, indiferent dacă are trei sau douăzeci de ani, copilul este la fel de influențat de ceea ce se petrece între părinții săi. Sentimentele sunt complexe: teamă, neputință, vinovăție (aceasta apare în special la copiii de vârstă mică, ei nefiind capabili să înțeleagă de ce mama și tatăl sunt supărați unul pe altul), uneori rușine, urmată de dorința de izolare.

Copilul-problemă din familia monoparentală trăiește distrugerea triadei privind și părinții cu mirare împletită cu furie, dezamăgire, tristețe - ajungând din pacate, la asumarea unei vinovății explicative situațional. Copilul cu un părinte are un traseu etapizat emoțional. El se simte abandonat, nedreptățit și în funcție de sexul său, de relația anterioară cu părintele absent, de propria personalitate - se va comporta diferit, în fiecare caz.

Concluzii și recomandări

Conflictele constituie o componentă naturală inevitabilă a vieții sociale a fiecăruia dintre noi. Cei mai mulți oameni consideră conflictele ca fiind ciocniri distructive, ireconciliabile, în urma cărora unii câștigă în defavoarea altora, dar preocuparea de tip științific privind căile de a face față conflictelor a dus la dezvoltarea unor modele și strategii de abordare eficientă și constructivă a conflictelor. Aceste noi modele prezintă procesul rezolvării conflictelor nu ca pe un câmp de bătălie, ci mai curând ca pe o șansă de a învăța lucruri noi, de a ne dezvolta responsabilitatea și de a rezolva conflictele prin colaborare.

Propunem următoarele acțiuni în remedierea problematicii existente:

1. Promovarea și implementarea la nivel de stat a unor politici de susținere a familiei prin crearea de locuri de muncă, facilitarea condițiilor de trai, dezvoltarea programelor sociale, punerea în funcțiune a unui cadru legislativ de securizare a copilului, susținerea și acordarea de înlesniri pentru familiile tinere. Este important să menționăm ca intervenția statului în acest sens este esențială.^{www}
2. Lansarea unor programe pentru adulți ce ar presupune pregătirea părinților în a-și asuma responsabilitatea educativă care nu poate fi delegată altor instituții. Astfel se impune crearea unui spațiu educativ specific pentru familie (de ex., școli pentru părinți) sau prin promovarea cursurilor formative, de autocunoaștere și dezvoltare personală.
3. Dezvoltarea și eficientizarea serviciilor de asistență psihologică a familiei și copilului în instituțiile educative,
4. Promovarea de către instituțiile educative a unor strategii de colaborare activă și continuă cu familia, deoarece aceste instituții oferă terenul de întâlnire și de confruntare benefică pe care se construiește educația.
5. Crearea unui feedback constructiv între structurile statale, mass-media, implicate în procesul de promovare și implementare a politicilor sociale și educaționale care vizează institutul familiei și situația copilului în România.

^{www} Ștefan, Cristina. (2007). *Familia monoparentală. O abordare politică*. (p. 221).

Monoparentalitatea se transformă treptat dintr-un stigmat într-un element comun, din anormal în normal. Argumentul cel mai consistent în această privință este cel conform căruia aproape un sfert dintre familiile din România sunt monoparentale! Ideologia adoptată de către părintele unic este cea care stă la baza formării unui întreg, de care să depindă dezvoltarea ulterioară a copilului dar și sănătatea psihică și mulțumirea părintelui.

BIBLIOGRAFIE:

- Ciuperca, Cristian. (2000). *Cuplul modern – între emancipare și disoluție*. București, Editura Tipoalex.
- Marțian, Octavia, Oana. (2012). *Dinamica familiei monoparentale în societatea românească*. București, Editura Universitară.
- Scutaru, Anca. (2006). *Familia monoparentală de la vulnerabilitate la autocontrol*. București, Editura Lumen.
- Ștefan, Cristina. (2007). *Familia monoparentală. O abordare politică*. Iași, Editura Polirom.
- Vasile, Dumitru. (2004). *Criza familială și marginalizarea socială*, în: Badea, V., Mitrofan, L. *Dimensiuni ale excluderii sociale*. București, Editura SPER.